

REFLEXIONS SOBRE EL PODER DES D'UNA PERSPECTIVA PSICOANALÍTICA*

Ramon BASSOLS

Tampoc no sembla probable que els impulsos de crueltat puguin reduir-se íntegrament, sense residus, a causes econòmiques. Mentre existeixin, tot sistema que doni a alguns homes poder sobre d'altres —cosa que hi haurà de ser en qualsevol sistema— estarà exposat a transformar-se en una causa de sofriment. D'aquí que, encara que ens ocupem de comunitats àmplies, l'enfocament estrictament econòmic és una simplificació excessiva i una visió més psicològica és essencial per a la saviesa política.

BERTRAND RUSSELL¹

El tema del Poder —millor diríem, dels poders— planteja un conjunt de problemes d'una complexitat tan vasta que l'aproximació des d'una òptica unilateral no sols resulta parcial, sinó que àdhuc pot esdevenir deformadora. És sols a partir d'un abordatge multidisciplinari que es pot obtenir una visió vàlida. Per aquest motiu, i des d'una perspectiva psicodinàmica, aquí, més

* Comunicació llegida en la Tercera Setmana de Psicosociologia (Universitat Autònoma de Barcelona, maig de 1979).

¹ Citat per E. JONES, *Vida y obra de S. Freud*, Editorial Nova.

que intentar formular una teoria sobre el poder, es proposaran uns objectius més restringits, limitats a comentar algunes reflexions en vistes a efectuar unes aportacions sobre aquesta matèria. El propòsit és ajudar a aclarir alguns punts —més o menys nuclears— i incitar a un intercanvi i enriquiment recíproc amb les altres àrees científiques que s'han ocupat d'aquestes qüestions.

Una primera dificultat que sorgeix és motivada pel fet que el discurs psicoanalític s'ha construït a partir d'una experiència molt concreta, és a dir, en el procés terapèutic efectuat dins el marc d'una relació bipersonal, per la qual cosa trasplantar-lo i utilitzar les elaboracions teòriques assolides mitjançant aquesta tècnica per l'explicació d'altres fenòmens presenta uns certs riscos. El mateix Freud advertí² «Tant per als homes com per als conceptes és perillós que siguin arrencats del terreny on s'han originat i desenvolupats». No obstant, i tenint en compte els esculls amb què topa l'afany de transferir als fenòmens socials les deduccions obtingudes en un determinat context —la immediatesa de la relació analítica— el mateix Freud³ definia la Psicoanàlisi no solament com un mètode de tractament i d'investigació sinó també com «una sèrie de concepcions psicològiques adquirides per aquest mitjà i que en conjunt van augmentant, formant progressivament una nova disciplina científica». És precisament aquesta unió integrada de coneixements sobre el funcionament de la ment el que permet encarar la diversa problemàtica que afecta l'esser humà i subministra unes bases fonamentals per a comprendre-la, confluint amb d'altres disciplines científiques: economia, sociologia, història, etc. D'aquesta forma és possible evitar l'Escila del psicologisme, sense caure en el Caribdis del sociologisme a ultrança, i superar, dialècticament, les contradiccions ontològiques.

El psicologisme exposa a actituds de caire conservador, ja que parcel·la la realitat i pretén l'explicació dels fets socials a partir de l'individu aïllat, prescindint de l'estructura de la societat. No es fa esment de què precisament el nivell psíquic pot ocultar i expressar (Mendel)⁴ les tensions socials irresoltes (per exemple: es pot simplificar el problema de la delinqüència juvenil atribuint-la sols a factors psicològics oblidant els greus problemes socials que la conformen: atur, desorganització social, societat de consum, selecció per l'aparell de justícia, etc.).

D'altra banda, el sociologisme, en reduir tota la conflictiva al nivell social pot ésser esgrimit com a forma de desculpabilitzar l'individu —encara que

² S. FREUD, *El malestar en la cultura*, en obras completas.

³ S. FREUD, *El Psicoanàlisis*, en obras completas.

⁴ G. MENDEL, *De la régression du politique au psychique. Sociopsychanalyse*, Payot.

sigui alienant-lo—, retallant-li la responsabilitat per la seva possible afiliació o compromís en les formacions socials de caràcter opressiu. En conferir els comportaments violents a factors desvinculats de l'individu, com pot ésser el destí històric o el desenvolupament socio-econòmic, el sociologisme pot funcionar com a mecanisme projectiu de defensa contra les ansietats suscidades per la vergonya i la culpa, com han estudiat agudament Alexander i Margareta Mitscherlich a l'Alemanya de la post-guerra.⁵ Tot això indica la peremptòria necessitat de cercar una integració en les diferents tendències d'investigació.

Circumscriuint-nos a l'àmbit psicodinàmic podem plantejar quines són les contribucions que es poden efectuar des d'aquest angle al tema del Poder.

La Psicoanàlisi té com a objecte específic de coneixement la fantasia inconscient, la qual expressa, sempre, una dimensió relacional. Les relacions humanes, però, funcionalitzen, en diferents graus connexions de poder: autoritat, dominació, explotació, submissió. I és en aquest pla, de les relacions interpersonals on la Psicoanàlisi pot efectuar unes aportacions fecundes. Com diu Foucault.⁶ «Entre cada punt del cos social, entre un home i una dona, en una família, entre un mestre i el seu alumne, entre el que sap i el que no sap, passen relacions de poder que no són la projecció pura i simple del gran poder del sobirà sobre els individus; són més aviat el terreny movedís i concret sobre el qual aquest poder s'encarna, les condicions de possibilitat del seu funcionament». Si aquestes ramificacions i manifestacions de poder passen, en última instància, al poder d'Estat i a uns particulars interessos en una societat de classes és un afer que ultrapassa les metes aquí proposades, i si bé és un assumpte que està en el cor del problema el seu abordatge pertany a l'anàlisi socio-política.

Una primera aproximació als fenòmens de poder es troba amb un fet desconcertant i sorprenent i és l'àmplia conformitat de què gaudeixen; en general són acceptats amb un consens total i considerats com inherents a la natura humana. I això és encara més corprenedor quan aquesta adhesió és lesiva per als propis interessos. Pràcticament no ha estat fins després de l'experiència del feixisme i de la fi de la segona guerra mundial que el problema del poder no ha començat a inquietar i a mobilitzar amplis sectors socials, culminant el seu qüestionament en el Maig del 68. Potser un dels factors que hi ha contribuït és que si bé últimament ha perdut el caràcter més personal i visible d'antany, com a contrapartida s'ha anat teixint una espessa xarxa al voltant de l'individu, en forma subtil i dissimulada, però no per això menys opressiva i feixuga.

⁵ A. y M. MITSCHERLICH, *Fundamentos del comportamiento colectivo*, Alianza Universidad.

⁶ M. FOUCAULT, *Microfísica del poder*, Ed. La Piqueta.

Malgrat que la presència de determinades ideologies pot proporcionar una explicació de l'aquiescència amb què compten els sistemes socials de poder existents en proporcionar una particular representació de la realitat i de les normes socials als diferents subjectes, també el concepte d'ideologia —embolcallat en una certa ambigüïtat ha de ser objecte d'una redefinició des de la perspectiva psicològica. Per a Horstein⁷ «una teoria de les ideologies hauria d'analitzar el procés que des de l'estructura social global, a través dels aparells ideològics de l'Estat, i des de les pràctiques concretes en què un individu es troba inscrit des del seu lloc en el procés de producció, determina un univers de significacions que fan impacte en el subjecte, el qual a la vegada les elabora a nivell imaginari amb la seva estructura psíquica, donant com a resultat una ideologia internalitzada. És per això que l'articulació del discurs marxista, com a ciència de les formacions socials, i el discurs freudià, com a ciència de l'inconscient, ha d'efectuar-se per tal de donar compte de tot el procés».

En aquesta formulació, Horstein distingeix diversos plans en el procés d'interiorització de les ideologies: estructura social, la seva cristallització en els aparells ideològics de l'Estat, situació en l'escala social i estructura psíquica del subjecte. D'aquesta manera l'adopció d'una determinada ideologia ve, també, configurat per motivacions profundes i inconscients, originades a través de les vicissituds del desenvolupament de les relacions d'objecte.

Zimbardo (1973)⁸ efectuà unes interessants i demostratives experiències que proporcionen dades fidedignes i tangibles, tot i que hagin d'ésser objecte d'una reinterpretació, sobre la influència de la ubicació o emplaçament en l'escala de jerarquia social, com a determinant de les eleccions identificatives que efectua el subjecte.

En síntesi, l'experiment de Zimbardo consistí en un estudi sobre el comportament d'uns suposats presos i guardians. Tots foren seleccionats en resposta a un anunci en el qual es demanaven voluntaris per a participar en un estudi psicològic. Al cap de pocs dies la major part dels que exercien el paper de guardià s'havien identificat amb el seu paper i es conduïen sàdicament, mentre els que feien de presos —i que gràcies a la col·laboració de la policia de Palo Alto ignoraven ser objecte d'experiment— es convertiren en persones aterroritzades i submises; per aquest motiu s'hagué d'interrompre la investigació abans del període previst.

Les investigacions de Zimbardo justifiquen la tesi tan sostinguda que «el poder corromp», com tan poèticament expressa Schiller (La conjuració de

⁷ B. L. HORNSTEIN, *Teoría de las ideologías y psicoanálisis*, Ediciones Kargieman.

⁸ Citat per E. FROMM, *Anatomía de la destructividad humana*, Siglo XXI.

Fiesco). Segons on s'està situat en les relacions de poder i d'explotació es potencien i mobilitzen els components sàdics o masoquistes de la personalitat, encara que sigui en unes dimensions restringides pels propis valors ètics i les circumstàncies individuals. Qui no hagués estat nazi en l'Alemanya de Hitler? es pregunta Meltzer.⁹ És important consignar que la influència de l'ambient, tan remarcada per Zimbardo, tot i que era extremadament important, no era, ni molt menys, decisiva. I el més significatiu és que era sobretot en relació amb els que actuaren com a presos que els factors individuals adquiriren major contundència en l'adopció d'unes actituds determinades. L'homogeneïtat en les reaccions dels suposats guardians fou molt superior a la detectada en els presoners, com si el paper de víctima disposés de menys força modeladora. En un estudi sobre les presons realitzat en equip¹⁰ trobarem que la identificació dels funcionaris amb la seva missió repressiva i administradora de càstigs i sancions era molt més assumida que el destí de víctima per part dels condemnats. Molts presos s'identificaven amb els funcionaris i exercien funcions subalternes de caire coercitiu, a vegades amb mitjans violents. D'altres havien creat grups de poder dins la presó imposant-se a la resta de reclusos (la denominada «rutina»). S'observava un gran polimorfisme en les reaccions exhibides, essent les d'obediència passiva —sovint amb una gran càrrega de ressentiment i d'odi— una petita fracció.

Bruno Bettelheim,¹¹ que estigué internat en un camp nazi de concentració, efectuà un conjunt d'il·lustratives observacions sobre les relacions de poder que existien entre els membres de les S.S. i els presoners. Un dels fets més frapants descrits és la falta de resistència dels milions de persones condemnades a les cambres de gas. Pràcticament sols es registrà la lluita desesperada del Komando 120 que si bé fou anorreat causà la mort de 78 S.S. i el d'una ballarina que s'apoderà de la pistola d'un oficial i morí matant. Fora d'aquestes excepcions, la rebel·lió fou nul·la, com si les múltiples maniobres de degradació a les quals havien estat sotmesos haguessin anorreat els impulsos autoprotectors i reduït a la més dramàtica indefensió.

És essencial distingir dos tipus diferents de manifestacions de poder, però llur perfil ben delimitat no és obstacle, de totes maneres, perquè no puguin existir transicions i balanceigs entre l'una i l'altra. Com escriu Marcuse¹² «El poder que té, per exemple, el pilot en el seu avió és un poder racional.

⁹ D. MELTZER, *Estados Sexuales de la mente*, Ed. Kargieman.

¹⁰ R. BASSOLS; J. O. ESTEVE, *Proceso de reclusión en el adulto y su incidencia sobre las dificultades de reinserción*.

¹¹ B. BETTELHEIM, *El corazón bien informado*, F. C. E.

¹² M. MARCUSE, *El fin de la utopía*, Siglo XXI.

Impossible imaginar una situació en la qual els passatgers dictin al pilot el que ha de fer per dirigir el seu aparell. L'agent de trànsit també sembla un bon exemple d'autoritat racional. Evidentment, es tracta de necessitats biològiques. Però el poder polític, el poder que es recolza en l'explotació, en l'opressió, no ho és». En aquesta cita, Marcuse distingeix entre una autoritat, que extreu la seva raó d'ésser en uns coneixements vàlids i d'utilitat indispensable, i l'apropiació d'uns atributs de poder per part d'uns grups dominants encarnats en la figura de l'Estat. El primer tipus de poder es podria exemplificar amb el que tenen els pares per tal de subvenir a les necessitats dels seus fills. No serà objecte d'anàlisi per reposar en fenòmens d'ordre biològic, el desvaliment del recent nascut, el fet que el menut no es pot valer sense l'ajut dels altres, i el seu venturós desenllaç ha d'ésser l'autonomia progressiva del fill en anar completant el seu cycle evolutiu. Bé, però, s'ha d'advertir que malgrat els fonaments racionals d'aquest tipus de poder, no per això deixa de córrer el risc de convertir-se en irracional i en una manifestació opressiva, exigint submissió i predicant les excel·lències de l'obediència. És aquest un perill que amenaça tota relació interhumana, que fàcilment pot lliscar vers nexes repressius i de dominació. Per aquest motiu, l'estudi de les actituds dels pares ocupa un ampli espai en la psicologia contemporània.

L'estudi dels lligams d'autoritat és bàsic per a penetrar en el nucli dels vincles interhumans. Freud,¹³ el 1930, efectuà una aguda anàlisi dels llaços de dependència a la figura del líder — persona real o simbòlica o el corresponent concepte que la representa— centrant-se en dues Institucions clarament jerarquitzades, l'església i l'exèrcit. Freud admet que el líder seria el dipositori de l'Ideal del Jo dels membres del grup, el qual trobaria la seva cohesió en l'interjoc d'identificacions. La projecció en el líder d'aspectes interns, de l'Ideal del Jo significa un empobriment i regressió dels membres del grup, per la qual cosa aquest es comporta de forma molt primitiva i irracional. Degut a aquesta tendència a establir nexes de dependència envers figures significatives, sobre el model primari dels vincles paterno-filials, Freud parla dels homes com animals d'horda.

La demanda d'una funció ordenadora i normativa és palesa en el següent fragment d'una sessió de psicoteràpia de grup:

«En entrar el terapeuta, els diferents components estaven parlant animadament. Tot seguit, callen i romanen una estona en silenci. Després d'uns minuts *A* manifesta que creu que no s'avança. *B* demana que el terapeuta faci preguntes als components del grup i que ells aniran contestant. *C* accepta i diu que en la seva opinió seria el millor ja que estan bloquejats.

¹³ S. FREUD, *Psicología de las masas y análisis del Yo*, Obras Completas.

El terapeuta interpreta el desig del grup d'alleujar la responsabilitat delegant-la al terapeuta.

A diu que és difícil expressar coses íntimes i que tampoc no es tracta de parlar de futbol. D fa referència a l'animació que hi havia al grup quan ha entrat el terapeuta, i que s'iniciava una discussió entre A i C. Llavors A indica que les coses són difícils ja que sempre hi ha el temor d'ofendre's. Tothom hi està d'acord.

El terapeuta remarca com l'afany del delegar-li la direcció del grup és per tal d'evitar els aspectes agressius. Per això demanen unes preguntes concretes.

Aleshores s'inicia un moviment d'exaltació, el grup es fragmenta, parlen entre ells. A demana que s'imposi un ordre. Cada dia per rigorós torn podria parlar un del seu cas. C hi està d'acord. Hi ha unanimitat en aquesta proposta.»

En la seqüència exposada es pot veure el reclam, per part dels assistents, d'un líder que prengui cura del grup i el desplaçament, en negar-se el terapeuta a assumir el paper d'autoritat, a un reglament que assegurí un just equilibri entre els diferents membres. Així es pot consolidar el grup i impedir la irrupció de sentiments de gelosia, d'agressió i la fragmentació, amb les ansietats originades per la responsabilitat i la culpa. La por als propis impulsos destructius, reforçada per la regressió, incita a cercar un objecte —líder o llei— que serveixi de continent. És aquesta funció contenidora enfront del perill del caos i la desorganització la que és repetidament invocada pels dictadors per justificar llur tirania.

Així, les relacions de poder tindrien aquesta missió, de defensa social contra situacions viscudes com una amenaça i un perill. La tesi aquí sostinguda és la de què, segons siguin els impulsos sentits com a perillosos, les ansietats desencadenades i les defenses erigides es poden distingir dues formes bàsiques de relacions de poder. En un cas es tracta d'una defensa enfront d'intenses ansietats persecutòries, mentre que en l'altre predomina la pseudo-reparació enfront d'unes ansietats depressives no elaborades. Cal aclarir els conceptes d'ansietat persecutòria i ansietat depressiva, formulats per Melania Klein.¹⁴

Melania Klein ha descrit els primers estadis del desenvolupament mostrant com en els nivells més primitius i des del moment de néixer el nadó està sotmès a un conjunt d'intensos estímuls interns i externs. Se sent desvalgut i indefens sota l'abrumadora contundència de les seves necessitats primàries: fam, set, repòs, etc. Viu en un incessant fluir d'estats de forta

¹⁴ M. KLEIN, *Vida emocional del lactante; Notas sobre algunos mecanismos esquizoides. Desarrollos en Psicoanálisis*, Paidós.

ansietat, alternats amb d'altres de tranquil·litat i calma. Com a forma de preservar-se dels «dolents» i violents malestars interns, els expulsa, o projecta a l'exterior, cosa facilitada per la indiferenciació entre el *Self* i l'objecte en les esmentades etapes precoces. Això ocasiona que el seu món es poblí d'una munió de figures persecutòries o idealitzades (defensa esquizoide). A aquesta configuració de les relacions objectals, que manté una certa persistència durant tota la vida, M. Klein la denomina posició esquizo-paranoide.

Posteriorment i com a resultat del major desenvolupament i grau d'integració del Jo i de la capacitat d'estimar, la qualitat de l'ansietat sofreix un canvi de sentit, amb predomini de la integració i de l'ambivalència. El nen reconeix la mare com a objecte total, com a persona que té cura d'ell i que el protegeix, i a la que ell estima i ataca a la vegada. Aquesta ambivalència provoca sentiments de culpa i el desig de reparar el mal causat a la mare. El tema de preocupació ha sofert una radical transformació. Mentre que en la posició esquizo-paranoide l'ansietat sorgia del temor d'ésser anihilat, en aquesta posició —depressiva— l'ansietat està en relació amb la por a agredir l'objecte estimat. Mai, però, la posició depressiva substitueix totalment la posició esquizo-paranoide. Sempre persistirà una basculació d'una a l'altra, encara que en les diferents personalitats l'accent pot recaure en els aspectes persecutoris o depressius.

L'ansietat paranoide pot originar, com a defensa contra els intensos pànics viscuts davant els objectes persecutoris projectats en el món extern, un brutal increment dels mecanismes de control, i l'avidesa de poder i domini per tal d'aconseguir mantenir a ratlla els objectes paorosos de l'exterior. El tipus de poder que s'anhela violentament és la tirania cruel, en la qual es justifica l'extermini dels presumptes perseguidors. Les cerimònies d'anihilament no han d'ésser ocultades, sinó exhibides i idealitzades com una «creuada moral», de guerra a sang i foc contra l'enemic. Sota aquesta bandera, la humanitat ha efectuat innumbrables genocidis, crims, tortures públiques, cremes d'heretges i bruixes, reduït races i pobles a l'esclavitud, emprès guerres imperialistes, etc. El nazisme seria un prototipus de la Tirania cruel, predicant l'extermini total dels seus adversaris i la subjugació dels pobles.

La manca d'elaboració de la posició depressiva, el rebuig de la responsabilitat i la culpa, poden determinar la recerca de poder amb una tonalitat diferent, tenyida de paternalisme. No es cerca una autèntica reparació, sinó la perversió dels mecanismes reparatoris, ja que si bé s'aparenta una actitud de servei, és en vistes al propi benefici. El Despotisme il·lustrat —tot per al poble, però sense el poble— en seria el prototipus. Moltes de les modernes

dictadures adopten la disfressa de servei altruista com a forma d'amagar les ànsies de poder i d'explotació i la perversió dels fins apuntats.

L'afany de poder com a defensa contra les pregones ansietats persecutòries i depressives no és patrimoni exclusiu de nuclis reduïts que aspiren o detenten el poder, sinó que, directament o en forma indirecta mitjançant la projecció identificativa amb el líder, és un fenomen universalment estès. «Que es tracti de la vida privada o de la vida pública, les relacions humanes resten profundament marcades per la passió de poder i les compulsions de dominació-submissió. La seva disfressa sota els costums, les institucions, la moral, no canvia gens el fet. Tal és el món humà, on l'infant neix i es desenvolupa. És per això que les relacions de poder constitueixen, sens dubte, el fil conductor més eficaç en l'estudi del desenvolupament i de l'estructuració de la persona.»(Lagache¹⁵).

A continuació referiré cert material clínic, de dues diferents persones, per il·lustrar alguns aspectes del que s'ha esmentat. L'estudi del cas individual permet investigar com les ànsies i l'exercici del poder conformen l'estructura mental. En el primer cas es pot reconèixer com l'explotació sàdica i les vexacions a les quals sotmetia d'altres persones depenia d'unes ansietats extremadament persecutòries, mentre que en el segon cas l'omnipotència ostentada i les seves falses reparacions mostren la incapacitat per elaborar la posició depressiva.

Cas 1

Es tracta d'un noi jove, encara adolescent. Detingut a la presó per diversos assalts a mà armada i violacions.

El pare és alcohòlic i intentà abusar de la filla gran en la seva presència quan encara era un infant, ja que la família, nombrosa, sols disposava d'una única habitació. La mare, sobreprotectora, s'ofereix com objecte passiu a la voluntat tirànica del fill. Aquest ha adoptat com a nom de guerra una abreviatura del cognom matern: «El Sebas» per Sebastián.

Fàcilment organitza grups delictius en els quals actua de cap imposant-se als altres. La delinqüència que practica no és sols utilitària, sinó que molts dels seus actes tenen com a finalitat les pràctiques sàdiques. Gaudeix aterroritzant i rebaixant les persones que assalta, infligeix a les víctimes múltiples ultratges. També obté gran plaer de les maniobres d'humiliació a

¹⁵ D. LAGACHE, «Pouvoir et personne.» *Nouvelle revue de Psychanalyse*. núm. 8.

les quals sotmet les dones. És el primer de la banda a violar-les, i després que ho han fet els altres membres, alternant l'acte sexual amb insults, mortificacions i maltractaments físics, les sotmet a una violació anal, afirmació del seu poder i de la seva capacitat d'envilir i degradar. Abandona les noies, completament embrutades i denigrades, sentint-se més alleugerit com més malmesa i espaordida resulta la noia.

A la presó s'ha constituït en un explotador dels altres presos, violant els detinguts més joves. Exigeix continuament diners i presents a la seva mare, sense importar-li la penúria econòmica que travessa. En ésser traslladat a una cel·la d'aïllament, es queixa de què es tornarà boig si no pot portar una activitat constant. A més a més han aparegut intenses cefalees.

Quan, degut a la reclusió i a l'isolament li és difícil desfer-se dels seus aspectes interns boigs se sent amenaçat per la malaltia mental. La seva compulsió a explotar i violar és un intent desesperat i foll de fugir de les intenses ansietats paranoides mitjançant la projecció identificativa dels nuclis psicòtics, brutalment atacats en les noies que embrutava i denigrava.

Cas 2

Es tracta d'un home d'elevada intel·ligència i amb una professió de caire eminentment social, que li proporciona notables satisfaccions narcisistes. Sofreix un quadre d'intensa ansietat flotant, que cristal·litza amb temors hipocondríacs, i per aquest motiu recorre continuament a metges. Inicià psicoteràpia per aquests trastorns.

En el seu exercici professional es desviu per atendre gent necessitada i els dedica tota mena de temps i d'ajuda, si bé internament els menysprea i se sent superior.

Al cap d'un cert temps de tractament somnià: «Tenia una granja de porcs. Hi havia una inundació i corria a salvar els animals. En rescatava alguns de l'aigua, mig asfixiats. Temia que es morissin —i aquesta última part del somni era molt vaga— ja que devien servir per algun dinar o homenatge». Les associacions del somni posaren en evidència la relació entre les seves activitats socials i la granja de porcs, la manca de consideració envers les persones a les quals ajudava. Era sentir-se com un amo amb éssers poc considerats, que sols servien per engreixar la seva vanitat. El fet de salvar els porquets de la inundació era motivat, bàsicament, per l'homenatge que n'esperava. Feia pocs dies que havia trobat un conte infantil de quan era petit,

Els tres porquets i s'emocionà en recordar la seva vida d'infant. Les seves emocions, però, s'esgotaren ràpidament i les seves reparacions pels seus impulsos destructius —la inundació— eren enganyoses i al servei del seu *Self* narcisista. Tot això estava connectat amb els pànics hipocondríacs, que expressaven el fracàs de les defenses omnipotents i narcisistes. En el somni, el fet de que la segona part, la del dinar-homenatge restès en la penombra delatava com la censura era molt més intensa enfront dels seus aspectes egòlatres i narcisistes.

En aquest cas, el més evident era la pseudo-reparació, la utilització de recursos perversos en el maneig de les ansietats depressives.

He intentat mostrar, amb ajuda de dos casos diferents, situacions d'exercici de poder. El primer cas, de caire sàdic i cruel; en el segon, amb manifestacions de notòria falsedat. Serien, doncs, representatius dels dos tipus que he denominat «Tirànic cruel» i «Despotisme proteccionista», i recolzen les tesis exposades. En realitat es tracta de tipus teòrics, que es podrien situar en els extrems d'una escala, entre els quals existiria tota una extensa gamma de situacions intermitges. Crec que cal multiplicar els estudis clínics sobre aquest apassionant tema, ja que les aportacions de la clínica poden significar profundització dels coneixements que poden enriquir notablement les contribucions de les altres disciplines científiques.

RESUM

La institució del Poder —fenomen d'extensió universal— degut a la seva complexitat ha d'ésser estudiat des dels distints camps que s'ocupen d'investigar els diferents esdeveniments humans, per tal d'aconseguir una visió més aprofundida de les seves arrels. La Psicologia, en analitzar les relacions humanes pot evidenciar i permetre esbrinar certs elements de Poder presents en els vincles humans, no accessibles des d'altres perspectives científiques.

El Poder no s'expressa sols en la situació relacional, sinó que, àdhuc en l'individu aïllat prenen cos les seves manifestacions, envaint el pensament que pretén desplegar-se més enllà del fet experiencial, en una ostentació d'omnisciència i omnipotència. En aquest article, però, sols és objecte d'estudi el Poder en quant ateny els nexes humans. Tota relació està, sempre, impregnada d'intercanvis de poder. Aquests poden desenrotllar-se segons

dues línies bàsiques: O dins un marc raonable i just, fonamentat en uns coneixements i capacitats i que per tant sols afecta aspectes parcials de la relació —tot saber és relatiu i fragmentari— i que tendeix a anul·lar-se progressivament en ésser comunicat o utilitzat el coneixement, o dins uns paràmetres de dominació i d'explotació. En aquest segon cas es pot diferenciar el Poder com exhibició d'una crueltat destructiva —la Tirania cruel— expressió directa de les ansietats més primitives i excessivament persecutòries i el Poder disfressat de paternalisme —el Despotisme proteccionista en el qual els lligams humans es perverteixen en posar-se al servei de la pròpia omnipotència.